

Обов'язкові та факультативні учасники проведення процесуальних дій, під час яких можливе позбавлення або обмеження права власності

Учасників кримінального провадження традиційно поділяють на обов'язкових чи факультативних. Залежно від того, яким є процесуальний статус особи та передбачені КПК України права та обов'язки, визначається необхідність їх запрошення для проведення окремих процесуальних дій та особливості їх участі під час їх безпосереднього провадження й фіксації ходу та одержаних результатів.

Процесуальний статус сторін та інших учасників кримінального провадження, визначення їх процесуального статусу та повноважень постійно є предметом наукових публікацій у юридичній літературі. Зокрема, якщо йдеться про слідчого, то, відповідно до частини 5 статті 40 КПК України, він є процесуально самостійною фігурою у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Слідчому надане право одноособово приймати рішення про провадження низки слідчих (розшукових) дій, зокрема пов'язаних з обмеженням прав і свобод особи.

Водночас, кримінальне провадження визначає систему органів і посадових осіб, діяльність яких спрямована на попередження можливих порушень зі сторони слідчого. Провідна роль у забезпеченні законності й обґрунтованості прийнятих ним рішень під час проведення дій, пов'язаних із позбавленням чи обмеженням права власності, належить нагляду прокурора у форму процесуального керівництва та судовому контролю на досудовому провадженні. Їх реалізація неминує відбуватися під час вирішення питань щодо проведення окремих процесуальних дій, пов'язаних з обмеженням права особи на недоторканність права власності.

Нагляд прокурора за дотриманням засади недоторканності права власності, на нашу думку, полягає, насамперед, у погодженні з ним клопотання слідчого на проведення обшуку чи огляду, тимчасового доступу до речей і документів тощо та запобіганні тим самим надходженню до слідчого судді значної кількості необґрунтованих і незаконних клопотань.

За загальним правилом слідчі (розшукові) дії, пов'язані з обмеженням конституційних прав і свобод особи, зокрема обмеженням права власності особи, можуть бути проведені лише на підставі судового рішення, що є важливою гарантією їх належного проведення.

Крім слідчого, прокурора, слідчого судді, до обов'язкових учасників, наприклад, обшуку чи огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи входять поняті. Необхідність їх безальтернативного залучення передбачена частиною 7 статті 223 КПК України.

У певних випадках обов'язковим учасником процесуальних дій, спрямованих на позбавлення або обмеження права власності, є інший

працівник органу досудового розслідування. Ідеться про ситуації, у яких постає необхідність проведення обшуку особи, іншої ніж слідчий (прокурор) статі. Цей висновок вбачається з аналізу частини 5 статті 236 КПК України.

До обов'язкових учасників такої процесуальної дії, як тимчасовий доступ до речей і документів, входить володілець речей або документів, зазначений в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ (частина 1 статті 165 КПК України).

Щодо факультативних учасників слідчих (розшукових) дій, спрямованих на позбавлення або обмеження права власності, до них слід віднести працівників оперативних підрозділів. Зокрема, пунктом 3 частини 2 статті 40 КПК України передбачено повноваження слідчого доручати проведення слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам. Аналогічне повноваження згідно з пунктом 5 частини 2 статті 36 КПК України має і прокурор.

Що стосується негласних слідчих (розшукових) дій, під час яких може відбуватися позбавлення або обмеження права власності відповідно до частини 6 статті 246 КПК України, за рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучати також інших осіб, які належать до факультативних учасників (працівники оперативних підрозділів; прокурор, який, відповідно до частини 2 статті 36 КПК України, здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, чи керівник органу досудового розслідування (у разі проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії безпосередньо слідчим); спеціаліст; перекладач; технічні працівники тощо).

За чинним КПК України коло факультативних учасників розширено двома категоріями осіб: 1) особи, права та законні інтереси яких може бути обмежено або порушено; 2) особи, які ініціювали проведення слідчої (розшукової) дії, та (або) їх захисники чи представники. Зокрема, відповідно до частини 5 статті 46 КПК України, захисник має право брати участь у процесуальних діях, що проводять за участю підозрюваного, обвинуваченого.

Таким чином, до кола обов'язкових учасників, залежно від ситуацій проведення окремих процесуальних дій, спрямованих на позбавлення або обмеження права власності, можуть входити: слідчий; прокурор (під час розгляду слідчим суддею питання про проведення цих дій або в разі безпосереднього їх проведення); слідчий суддя; поняті; інший працівник органу досудового розслідування (зокрема в разі проведення обшуку особи протилежної статі); володілець речей або документів, зазначений в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ; особа, за клопотанням якої надано дозвіл на проведення процесуальної дії.

До числа факультативних учасників належать: прокурор або керівник органу досудового розслідування (коли ці дії проводить безпосередньо слідчий); працівник оперативного підрозділу; спеціаліст; перекладач; технічний працівник; особа, права та законні інтереси якої може бути

обмежено або порушено; особа, яка ініціювала проведення процесуальної дії, та/або її захисники чи представники. Цей перелік не є вичерпним. За необхідності слідчим можуть залучатися й інші особи для участі у проведенні процесуальних дій, під час яких може бути позбавлення або обмеження права власності.